

HANDLEDNING

Filmtitel: Sanning eller konsekvens

Regisör: Christina Olofson

Boktitel: Sanning eller konsekvens

Författare: Annika Thor

Årskursrekommendation: För 10-13 år

En filmhandledning av Maria Katerine Larsson

Introduktion

Bok och film är två olika medier eller uttrycksätt, var och en med sitt eget språk. När en bok filmatiseras måste berättelsen anpassas till filmmediet – detta kallas adaptation. I många fall innebär adaptationen att berättelsen förändras lite. Ibland måste delar av den tas bort eller tonas ned för att filmen inte ska bli för lång, ibland måste scener läggas till eller göras om för att bättre passa det filmiska uttrycket. Just därför är det så tacksamt att arbeta med både boken och filmen – vi får förståelse dels för att en berättelse kan ta form på olika sätt, dels för hur de olika medieformerna skriver text respektive film fungerar och förhåller sig till varandra. I dagens multimediala samhälle, där vi möter utsagor och hämtar information från en rad olika medietyper, är denna kunskap ovärderlig att ha; det är helt enkelt viktigt att kunna tolka såväl text som rörliga bilder och förstå hur budskap kommuniceras på olika sätt i de olika medierna.

När du som lärare arbetar med både bok och film kan du välja att läsa boken först och se filmen sedan, eller tvärtom. Det går också bra att arbeta fördjupat med delar av boken respektive filmen parallellt, till exempel för att jämföra hur en viss scen eller händelse i berättelsen uttrycks i bok respektive film. Tillsammans med eleverna kan du då upptäcka och analysera hur litteraturen och filmen använder sig av olika medel för att kommunicera och gestalta såväl skeenden som känslor och stämningar.

Berättelsen

Sanning eller konsekvens av Annika Thor skrevs först som filmmanus, och därefter arbetade författaren om den till en ungdomsroman. Det är en berättelse om

vänskap och mobbing, om att våga vara sig själv och stå för det man tycker, och om att vilja bli vuxen och höra till.

Nora är 12 år och vill så gärna ingå i den täta gemenskapen med klassens populäraste tjejer, Fanny och Sabina. I klassen finns också den mobbade Karin, och Nora hamnar i en balansakt där hon slits mellan sin önskan att accepteras av Fanny och Sabina och sin motvilja mot den mobbing som de utsätter Karin för.

Relationerna mellan flickorna, hur de förhandlar sina maktpositioner gentemot varandra, och deras längtan efter att bli tonåringar och vuxna skildras på ett rakt och trovärdigt sätt i både bok och film.

Bok och film

I det här fallet har bok och filmmanus samma författare, och de två olika versionerna av historien följs åt på ett sätt som inte alltid sker när en bok filmatiseras (ofta i efterhand och med en annan manusförfattare).

Boken är dock skriven i jag-form, vilket innebär att det är Nora som berättar och läsaren får följa det som händer genom hennes berättelse. Nora är också huvudpersonen i filmen, och det är framförallt henne och hennes verklighet vi som tittare får ta del av. Men i en film skildras händelserna oftast mer "utifrån", även när det finns en tydlig huvudperson, eftersom det ändå inte är den personens "röst" som berättar historien för oss. När vi läser en bok, och särskilt en bok skriven i jag-form, är det lättare att känna sig som huvudpersonen själv – som att vi tar plats i hennes tankar och ser allt som sker ur hennes ögon. I en film följer vi huvudpersonen och kan identifiera oss med hen, men vi får också tillgång till ett perspektiv där vi ser hen utifrån och hur hen är med andra.

Förslag på övningar:

- När ni har läst boken i klassen, låt eleverna – utan att titta i boken – rita en bild av något som de minns särskilt starkt. Låt var och en berätta om sin bild och prata om det som eleverna själva tar upp i anslutning till bilderna.
- När ni har sett filmen gör ni samma sak. Låt varje elev rita en scen ur minnet som gjorde starkt intryck på dem. Diskutera filmen med utgångspunkt i bilderna.
- I en bok beskrivs hur personerna är och hur de ser ut. Det får inte bli för långa beskrivningar, då blir det tråkigt. I skriven text är det lättare att överdriva karaktärsdrag, medan personer i en film måste vara mer realistiska för att vi ska tro på dem. Diskutera om personerna i filmen ser ut ungefär som ni föreställt er när ni läste boken. Vilka personer tycker eleverna ser annorlunda ut i filmen jämfört med hur de beskrivs i boken?
- Berättelsens tema, eller huvudkonflikt, kan sägas vara: Hur står man för den man är och är en bra kompis – samtidigt? Nora hamnar ofta i konflikt med sig själv då hon vill vara kompis med Sabina och Fanny, men inte vill bli förödmjukad av dem eller ställa upp på mobbingen av Karin. Vilka situationer finns det i berättelsen där den här konflikten blir tydlig, tättnar och drivs till sin spets? Leta upp scener i boken och filmen som innehåller konflikter mellan två eller flera karaktärer – t.ex. den mellan Noras mamma och hennes pojkvän.
- Historiens vändpunkt sker i filmen vid 57 min 30 sek, då Nora, Sabina och Fanny planerar för hämnden på Karin. Hur har man filmat för att förtäta stämningen? Hur beskrivs den här scenen i boken? Jämför och diskutera!
- I boken finns avsnitt med kursiv stil och andra som är skrivna vanligt. Vad skiljer mellan dem? Hur påverkar det oss som läsare?

Det filmiska språket

I en bok beskrivs allt med hjälp av ord – både tankar, känslor, miljöer och dialog sker genom skrivna ord. I en film måste allt utom dialogen gestaltas med annat än ord – genom bilder, ljud och andra audiovisuella effekter. Miljöerna i en film visas samtidigt som själva historien berättas, och då är det viktigt att detaljerna stämmer. Miljöer kan också användas för att beskriva eller förstärka en känsla.

Personer skildras på film genom att visas agerande i bild och ljud, men miljöerna de befinner sig i bidrar till presentationen av dem som karaktärer.

Tankar måste också skildras annorlunda på film än i en bok. I en bok kan tankarna skrivas ut och därför skildras väldigt tydligt. En film måste istället uttrycka tankar i bilder. Kroppsspråk och ansiktsuttryck säger mycket om hur personerna känner sig.

Förslag på övningar:

* Diskutera de olika miljöerna i filmen, och framförallt hur det ser ut hemma hos de olika personerna. Vad säger det om hur de har det och hur de är? Vad skulle hända med historien om Sabina bodde i ett hem liknande Karins?

* Titta på scenen när Nora är hemma hos Karin (50 min 00 sek). Vad berättar den miljön om Karin och hennes familj? Hur skiljer den sig från Noras hemmiljö? Berättar Karins hem något mer om henne och hennes familj än det som sägs i dialogen?

* Läs sid 112-113 i boken och jämför. Hur beskrivs Karins hemmiljö i boken? Vilka ord används? Vilken uppfattning får man av Karin när man får reda på hur hon bor? Säger det något om varför hon är som hon är?

* Se scenen där Nora går hem från klassfesten (35 min 10 sek). Hur ser gatan ut? Vad är det för ljud och musik? Hur berättar bilder genom färg och komposition om scenens stämning? Vad känner Nora?

Adaptionsanalys – att jämföra bok och film

För att få en förståelse för hur berättelser ofta gestaltas olika i en bok respektive en film kan det vara fruktbart att jämföra och diskutera såväl skillnader som likheter mellan de två versionerna av en berättelse.

Att lära sig och träna på att avkoda olika sorters symboler och språk, bilder såväl som ord, som vi använder i vår kommunikation rustar eleverna för framtiden. När vi förstår hur olika kommunikationsformer fungerar blir det lättare att tolka vilka budskap de vill förmedla, och både förstå och förhålla sig kritisk till dessa budskap.

Boken *Sanning* eller konsekvensen börjar med slutet – Nora har dåligt samvete för något som hon gjort. Men vi får inte reda på vad, utan det måste vi läsa boken för att få reda på. I filmen skulle det ta alldeles för lång tid med en sådan början och spänningen skulle släppa. Istället lockar filmens början oss att bli nyfikna på relationerna mellan flickorna.

Prat och dialog skiljer sig också åt mellan bok och film. I en film kan man låta personerna prata precis som i verkligheten (inom rimliga gränser); de kan staka sig och vara omständliga utan att det gör något. Det viktiga är att varje person pratar så som hen verkligen skulle prata om hen fanns i verkligheten. I en bok däremot måste man ta bort mycket av pratet. Nästan alla "hej" och "hur mår du" blir bara tråkiga att läsa, medan i en film kan karaktärerna få prata hela tiden. I både böcker och filmer arbetar dock författare och filmskapare med undertexter, då personerna säger en sak men egentligen menar en helt annan.

Förslag på övningar:

- Prata om bokens respektive filmens början. Hur tror eleverna att filmen skulle bli om den börjat på samma sätt som boken?
- Titta på inledningsscenen i filmen. Hur lär vi känna Nora, Karin, Sabina och Fanny? I fotbollsmatchen och i omklädningsrummet efteråt möter vi dem alla och får veta vad de tycker om varandra och hur de behandlar varandra. Hur visas det vilka som bestämmer? Hur visas det vem som är mobbad? Var står Nora på skalan däremellan och hur visas det?
- Titta på scenen i omklädningsrummet (03 min 38 sek). Vad tänker Nora innan hon går och stänger av vattenslangen? Hur förstår vi vad hon tänker och tycker? Jämför med sid 42 i boken, där Noras tankar kommer fram.
- Läs sid 8 i boken där Karin beskrivs. Jämför med Karin i filmen. Vad skiljer gestaltningarna åt? Hur hade vi reagerat om Karins person överdrivits på samma sätt i filmen som i boken? Hade vi ändå kunnat känna med henne, eller bara skrattat?
- Se scenen där Karin pratar om sina tankar kring musiken i klassrummet (07 min 30 sek) och hennes glädje förbyts mot känslan av att ingenting betyda för klasskamraterna. Hur är scenen beskriven i boken (sid 14)? Diskutera.
- Läs sid 65 i boken, när Nora är hemma hos Sabina och en naken man kommer ut ur badrummet. Nora i boken beskriver honom som jättestor, men i filmen ser han helt normal ut. Hur förstår vi ändå att Nora tycker att situationen är jobbig?
- Titta på scenen när Fanny och Sabina ska göra håll i öronen på Nora (42 min 30 sek). Hur reagerar Nora? Hur är detta beskrivet i boken (sid 104)?
- Jämför slutet i boken och filmen. Hur är de olika? Vilket slut är mest öppet? Är öppna slut lyckliga eller olyckliga?
- Se scenen i matsalen där Tobbe häller salt i mjölken (11 min 20 sek). Låt eleverna jobba i små grupper och hitta på en ny dialog där de säger vad de faktiskt menar! Leta sedan upp fler ställen där personerna säger något men menar något helt annat och gör samma sak med de scenerna.

Andra teman och ämnen att arbeta med

Få saker sätter igång vår fantasi så bra som berättelser; både litteratur och film har en enorm förmåga att engagera såväl vårt tanke- som vårt känsloliv. Det kan därför vara tacksamt att även diskutera andra saker i anslutning till att man delat upplevelsen av en berättelse. Ta vara på elevernas egna tankar, idéer och associationer, och använd gärna berättelsen som en utgångspunkt varifrån man kan hämta exempel eller låta sig inspireras till att lära sig mer om sådant som förekommer i berättelsen. Att låta eleverna prata om och arbeta med allt från historia och språk till värdegrundsfrågor med avstamp i en filmad berättelse fungerar ofta väldigt bra, eftersom många elever blir motiverade till aktivitet och kreativitet när kultur används i undervisningen.

När man arbetar med känsliga frågor, som döden, sorg, sjukdom och liknande, är din pedagogiska fingertoppskänsla och din kännedom om dina elever din viktigaste vägvisare i hur du utformar arbetet. En del övningar passar i vissa klasser att göra i grupp eller helklass, andra kanske enskilt eller som hemuppgift. Ibland kan man förhålla sig väldigt fritt till boken/filmen och mest låta den fungera som en inledande inspirationskälla. Det är du som pedagog som avgör vilka frågor du vill jobba med, och på vilket sätt.

Förslag på övningar:

- Låt varje elev välja en scen i filmen eller boken och skriva den som en dagboksanteckning utifrån en av karaktärerna, eller dela själv ut en scen och en karaktär till varje elev. Tanken är att försöka beskriva händelserna i scenen utifrån olika karaktärers synvinkel. Vad tänker och känner Karin, Sabina, Fanny eller någon av killarna i olika situationer? Låt texten få vara anonym och något varje elev kan skriva i trygg vetskap om att bara du som pedagog ska läsa. Texten ska skrivas i jag-form.
- Diskutera jag-formen. Tycker eleverna att de kan "höra" Noras röst när de läser boken? Vilka andra exempel på böcker har de som är skrivna i jag-form? Hur skulle boken vara om den skrivits i tredje person? Vilka exempel har eleverna på böcker som är skrivna så?
- Läs första sidan i boken högt i klassen. Diskutera språket – orden och meningarnas längd. Hur förstår vi att det inte är en vuxen som pratar och berättar?
- Låt eleverna individuellt skriva en kort ny början till boken som mer liknar filmens. De kan välja att skriva i jag-form utifrån Noras perspektiv eller att skriva i tredje person. Om du vill kan de i mindre grupper, blandade mellan jag-form och tredje person, diskutera skillnader och likheter i sina texter.
- Dela in eleverna i grupper om ca 5 personer vardera. Låt varje grupp rita 5 bilder som berättar en historia, men utan att skriva ned något. Om det är svårt att hitta på en egen historia så kom med förslag – t.ex. ett barn som kommer till en affär för att köpa godis men i kassan upptäcker att hen glömt pengarna hemma. Låt alla visa sina bilder och berätta om historien. Först därefter skriver varje grupp repliker till personerna. Om ni har möjlighet att filma med telefon, iPad eller kamera kan ni göra egna små filmer av berättelserna utifrån bilderna.

Förslag på övningar:

- Sitt i ring på golvet i klassrummet och lek "snurra flaskan", men istället för att välja mellan sanning eller konsekvens så kan eleverna välja mellan bra eller dåligt. Ha förberedda teman som t.ex. "föräldrar", "vänner", "klassfest", "mode/trender" o.s.v. Den elev som flaskan stannar på får välja mellan att säga bra eller dåliga saker med temat, t.ex. "En bra förälder är..." eller "En dålig kompis är..." eller "Mode är bra när..." eller "En dålig klassfest är..."
- Låt eleverna i mindre grupper diskutera varför man i Noras ålder så gärna vill växa fortare, bli stor. Vad är det som lockar med tonårstiden och vuxenheten? Vilka fördelar finns det med att vara barn?
- Prata inledande och allmänt om mobbing och utanförskap. Låt sedan eleverna skriva egna texter på temat som de inte behöver visa för varandra utan bara lämna in till dig som lärare.
- Diskutera i helklass eller i mindre grupper varför mobbing finns och varför vi människor har så svårt att acceptera att vi är olika. Vilka sätt att vara "annorlunda" tolkar vi som positiva? Vilka ser vi ofta som negativa?
- Låt eleverna skriva individuellt och hemligt om det sociala klimatet i klassen. Finns det någon som är mobbad eller utanför? Vilka är det som bestämmer de sociala koderna i er klass? Om det känns för svårt eller känsligt att låta eleverna skriva fritt om det, kan du som lärare göra en enkät där de får kryssa i "ja" eller "nej" eller gradera svar på dina frågor/formuleringar utifrån en skala 1-5, t.ex. "I vår klass har alla en vän", "I vår klass finns det vissa som är mer populära" o.s.v.

Tips för vidare fördjupning

Böcker för elever:

Nordin, Sofia, Äventyrsveckan, 2011, Rabén & Sjögren
von Bredow, Katarina, Du & jag, 2013; Hon & han, 2014; Han & dom, 2015 (trilogi med fristående delar), Rabén & Sjögren
Karlsson, Ylva, Josefin, Horistontvägen 29, 2000, Alfabeta

Böcker för lärare:

Janson, Malena (red.), Introduktion till filmpedagogik, 2014, Gleerups

Länkar:

BRIS faktablad om mobbing
www.bris.se/?pageID=20

Psykologers information om att hantera och prata om mobbing i skolan
www.psykologiguiden.se/www/pages/?ID=357

För support kontakta: bollnas.se/mediecentrum

Produktionsuppgifter:

'Sanning eller konsekvens, Sverige, 1997.

Regi: Christina Olofson

Manus: Christina Olofson & Annika Thor

Foto: Robert Nordström

Producenter: Gisela Bergquist & Christina Olofson

Medverkande: Nora – Tove Edfeldt, Karin – Anna Gabrielsson

Fanny – Alexandra Dahlström, Sabina - Emelina Lindberg-Filippoupoullou

